

CELJSKA KNJIGA

Anton Novačan
Ludovik Modest Golja
Janko Orožen
Bina Štampe Žmavc
Anton Aškerc
Ferdo Kočevar
Oton Župančič
Bratko Kreft
Anna Wambrechtsammer
Drago Jančar
Ignac Orožen
Johannes Rot
Kajetan Kovič
Janez Menart
Fran Detela
Paolo Santonino
Mimi Malenšek
Anton Martin Slomšek
Janko Kač
Josip Serbec
Franc Ksaver Meško
Fran Roš
Margarete Weinhandl
Janez Cvirn
Vladimir Levstik
Alma Karlin
Aleksander Videčnik
Paul Parin
Miloš Mikelc
Meta Rainer
Karel Destovnik Kajuh
Milan Božič
Janez Žmavc
Jože Šmit
Marijan Tršar
Dušan Čater
Drago Medved
Bruno Hartman
Alenka Domjan

rutars

CELJSKA KNJIGA

CELJSKA KNJIGA

pesmi, zgodbe in pričevanja

izbral in uredil Bruno Hartman

Slikovno gradivo odbrala Alenka Domjan

*Zahvaljujemo se posameznikom in ustanovam, ki so nam omogočile natis
reprodukcij likovnih del v CELJSKI KNJIGI.*

CELJSKA KNJIGA

pesmi, zgodbe in pričevanja

izbral in uredil Bruno Hartman

SLOVENSKA MATICA V LJUBLJANI
2003

Breda rutars

Anton Novačan
HVALNICA CELJU

Iz spominov na zapore ob začetku prve svetovne vojne

In potem so prišli dnevi moje samote, vsak zase kruta veriga, vsak zase večnosti del. Sodnik Štefan Sagadin - plemenitemu možu naj obilno rodi sreče njegove vinograd! - me je tedaj dvignil iz močvirja volje. Zaslišal me je, po šestih tednih jetnikovanja, zaslišal me tako blago in pametno, da so ga avstrijske oblasti osumile in ga postavile pod nadzorstvo uradnega 'ukora'. Vendar posrečilo se mu je, da me je razbremenil in da so tudi po mene prišli trije vojaki. Vodja eskorte je bil Nmec, druga dva sta bila Slovenca, ki sta me poznala po imenu in sta se prostovoljno javila.

Nmec me je hotel ukleniti v verige, Slovenca pa sta ga pregovorila češ, saj ni potrebno, ker so vsi trije oboroženi s puško na bajonet. Korakali smo po hodniku, skakljali po stopnicah, stopili na dvorišče in - še en pogled na tisto rjavo poslopje za nemško cerkvijo - bili smo na ulici, na zraku, pod širnim, sinjim nebom, med ljudmi in v življenju.

Noge so mi poplesavale, duša se mi je širila, srce mi je vriskalo.

O, Celje, Cjele, Cilli, Celea! Srček moj ob Savinji, mesto belo in veselo, kakor ti je polaskala ljudska pesem.

Moje prve mladosti priča si, ko sem bosonogi paglavec tekal po tvojih ulicah in občudoval z otročaji velike dneve tvojega življenja: komedijanta z opico in kamelo; opica je imela vojaško čako in je znala salutirati kakor rekrut, kamela je poklekala, držala visoko svoj gobec, prezirajoč ves svet ob ropotu bobna, ob vriskanju dece in ob strmenju topoglavih meščanov. Komedijantova hčerka pa je imela žalostne oči in jih je pobešala, ko je pobirala stare, dobre krajcarje in bele desetice. O, stari, dobri krajcar, veliko premoženje! Na razkošnih sejmih, svetoandrejskem in sredopustnem si igral veliko vlogo hrepenenja ob bogatih šotarih kramarjev, medičarjev in lectarjev, ko nam je oče kupoval prve škornjčke. Pa naše kroglice, s katerimi smo se igrali v vsakem kotu, pa naše obču-

dovanje pisanega dideldajčka ... Ob sredah in sobotah pa stojte na Glavnem trgu resne vaške mame, imajo polne koše in košare, imajo vsega za trebuščke ponižnih meščanov! Pa celjske mlekarice, ki ljubijo bele žemljice, pa celjski fijakerji, ki tako leno zevajo, pa vse tisto brezimeno drobno ljudstvo starih devic, branjev, študentovskih mamic in osivelih starih mladeničev! Eh, kaj ne stopa tamle sivolasi gospod Pergamentika, ki telovadi vsako jutro na kapucinskem mostu in je tvoja živa kronika, o Cjèle? Pa tvoji berački in beračice, kadar se zgrnejo po stopnicah h kapucinom ali k sv. Jožefu ob dnevih sv. Porcijunkule ali pobožnega romanja v nekoč hladne hoste smrekove okoli cerkve z dvema zvonikoma častitih bratov lazaristov! Ob trušču zvonov sv. Danijela prhutajo nad mestom golobi, poldne je, a iz uradov se vsuje uradnikov misera plebs, hite iz šol roji otrok domov na kosilo, da zaužijejo, kar je pripravila mama, blagoslovil Bog in zabelilo naključje mesečnega proračuna. Med njimi koraka strogi profesor Kinezar in se še spotoma jezi na študenta, ki noče znati predmeta, a pesnice kuje, nesnaga, in je menda tudi zaljubljen ... A kadar pade mrak in te zavije megla, tedaj izginejo obrisi tvoje sedanjosti in nad teboj oživi preteklost. Tu, med Savinjo in Voglajno, so se zakopale rimske legije in kultura starega Rima je zidala v svojem osrčju Forum romanum, ponos rimskih republikancev, in so cveteli parki, blestele palače, a na okolnih gričih so žareli hrami starih poganskih bogov. V mrkih razvalinah trdnjave celjskih knezov, ki so iz kulturnega jecjanja srednjega veka izkresali in do tragičnega konca visoko držali idejo enotnosti kmetijske rase južnih Slovanov, se iskrijo spomini na ljubezensko romantiko mladega Friderika, lahkoživca in prešestnika, na nesrečno ženo Veroniko Deseniško, na mogočnega kneza Ulrika, diplomata in vojskovodjo, ki je končal svoje viharno življenje nasilno v trdnjavi belgrajski, njegova preklana glava pa je zadnja v vrsti osemnajstih v današnji čas se režečih lobanj silnega rodu Celjanov. Brezidejno, roparsko žretje fevdalne gospode poraja krvavi ples prvega punta solčavskih kmetov, ki jih poražene zapirajo v celjski grad in potem nekatere pobijejo, nekatere prodajo Benečanom, da jim vestajo v trebušju ponosnih galij, prikovani na tvalo do pasje, suženjske smrti ... Primož Trubar, oče slovenskega jezika, pridiga v cerkvi sv. Maksimilijana novo vero, svobodo srca in vesti, oznanja čisti evangelijski Kristusov, beži preganjan v Nemčijo in okuša grenko resnico, da nima prerok v domovini, kamor bi glavo položil... O Celje, Cjèle, Cilli, Celea! Viharna stoletja so se stisnila v tvojo slavno zgodovino in jaz pozdravljam tvoj genij kraja ...

Toda vojaki stopajo urno in že smo na postaji. Vse me gleda postrani. Mlad meščan pristopi in vpraša eskorto, kam me peljejo. Nemec odgovori kratko in osorno: 'V Graz!'

rutars

Georg Matthaus Vischer
Celje z gradom, ok. 1685, lavirana perorisha

CELJSKA KNJIGA
pesmi, zgodbe in pričevanja

Izbral in uredil
Bruno Hartman

Slikovno gradivo odbrala
Alenka Domjan

Zunanja oprema
Jurij Kocbek

Izdala
Slovenska matica v Ljubljani
2003

Za založbo
Joža Mahnič

Priprava za tisk
Medit, d.o.o. Notranje Gorice

Tisk
Tiskarna Littera picta, d.o.o. Ljubljana

Izid knjige sta podprla
Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije
in
Mestna občina Celje

CIP - katalogni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-82

CELJSKA knjiga : pesmi, zgodbe in pričevanja / izbral in uredil Bruno Hartman ;
[slikovno gradivo odbrala Alenka Domjan]. - Ljubljana : Slovenska matica, 2003

ISBN 981-213-101-5
t. Hartman, Bruno
123963904

CELJSKA KNJIGA

Anton Novačan
Ludovik Modest Golja
Janko Orožen
Bina Štampe Žmavec
Anton Aškerc
Ferdo Kočever
Oton Župančič
Bratko Kreft
Anna Wambrechtsammer
Drago Jančar
Ignac Orožen
Johannes Rot
Kajetan Kovič
Janez Menart
Fran Detela
Paolo Santonino
Mimi Malensek
Anton Martin Slomšek
Janko Kariž
Josip Sernec
Franc Ksaver Meško
Fran Roš
Margarete Weinhandl
Janez Cvinič
Vladimir Levstik
Alma Karlin
Aleksander Vidočnik
Paul Parin
Miloš Mikeln
Meta Rainer
Karel Destovnik Kajuh
Milan Božič
Janez Žmavec
Jože Šmit
Marjan Tršar
Dusan Ciler
Drago Mežved
Bruno Hartman
Alenka Domijan

avtorji

ISBN 961-213-101-3

9 789612 131012

CELJSKA KNJIGA

izbral in uredil Bruno Hartman

pesmi, zgodbe in priče vanja

Ce je katero od slovenskih mest zasidrano v našo zavest kot mesto zgodovine, potem je to Celje. To je resnična prestolnica srednjeevropskega fevdalnega imperija Celjskih knezov in hkrati mitološki prostor slovenske književnosti s krutimi boji za oblast, dvornimi intrigami in osebnimi tragedijami, kakršna je zgodba o nesrečni Veroniki Deseniški. To je mesto, kjer so mednacionalni spopadi ob koncu devetnajstega stoletja pretresli Avstro-Ogrsko monarhijo in povzročili padec vlade na Dunaju. Celje je mesto, kjer se je hkrati z odporom zoper okupacijo razdivjal strašen nacistični teror v mučilnicah zloglasnega Starega piskra in okrutnimi eksekucijami. A je tudi mesto nesmiselnih komunističnih pobojev in represalij po koncu druge svetovne vojne. Zgodovina nekega mesta pa seveda ne pomeni samo prelomnih in za vse njegove prebivalce pretresljivih dogodkov, ampak pomeni tudi zgodovino mirnih obdobj, v katerih so ljudje živeli s svojo vsakdanjostjo in svojimi ljubeznimi in sovraštvi, veselji in žalostmi, pomeni zgodovino človeških življenj in osebnih zgodb. Te pa prinaša književnost. Celjska knjiga popisuje tako vrtnice zgodovine, ki so šli skozi mesto ob sotočju Savinje in Voglajne, kakor življenja mestnih ljudi v normalnejših časih, razpira jih s književnimi stvaritvami, z zgodbami, esej, s pričevanji, ki odkrivajo široko paleto medčloveških odnosov, notranjih bojev, stisk in zmagoslavja, lepote in sramote, zaničevanja in ponosa, sovraštva in ljubezni, položajev med življenjem in smrtjo, ki vznikajo in rasejo iz mesta, iz njegove prostorske danosti, njegovega prebivalstva in trajanja v času,« kot piše v spremni besedi njen urednik Bruno Hartman. Bralec, ki se je pripravljen tej književni paleti radovedno odpreti, bo v njej našel raznorodnost generacijskih pogledov, številne avtorje, ki niso dovolj navzoči v naši skupni zavesti, predvsem pa obilje umetniške in človeške snovi, ki pomaga doživeti, premisliti in razumeti minljivi čas, ki ga živimo.

Drago Jančar

CELJSKA KNJIGA

Vir: Knjižna zbirka sosede gospe Majde Križaj iz Ljubljane.

CELJSKA KNJIGA

Knjige o mestih pri Slovenski matici

LJUBLJANSKA KNJIGA
uredil Andrej Inkret

MARIBORSKA KNJIGA
uredil Andrej Brvar

TRŽAŠKA KNJIGA
uredila Marija Pirjevec

Slika na naslovnici:
Avgust Deržek - Kapucinski most, 1953
akvarelna risba s tušem